

25. Шлепаков А. М. Українці в зарубіжному світі / А. М. Шлепаков [та ін.]; АН України, Ін-т соц. і екон. проблем зарубіжних країн. – К.: Наук. думка, 1991. – 140 с.

26. Чолій Є. Протокол річних загальних зборів Світового конгресу Українців (21-23 серп. 2011 р.) / Є. Чолій, С. Романів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.ukrainianworldcongress.org/repository/Annual\\_meetings/2011/Book2011.pdf](http://www.ukrainianworldcongress.org/repository/Annual_meetings/2011/Book2011.pdf).

**Mariya Sribna,**

Ph.D. in History Department «History of Independent Ukraine» National Museum of Ukrainian History, Kyiv, Ukraine.

#### **ACTIVITIES UKRAINIAN DIASPORA USA AND CANADA IN XX CENTURY - EARLY XXI CENTURY AFTER MATERIALS OF FUND COLLECTION NATIONAL MUSEUM OF UKRAINE HISTORY.**

*Abstract.* The material of Ukrainian diaspora life and activity in the USA and Canada in the National Museum of Ukrainian History collection is analyzed in the article. History of completing of materials and transferring of interesting exhibits during years of the Ukrainian independence is traced. Based on the wide circle of historical sources, the author confirms that the National Museum of Ukrainian History has the biggest collection from the ancient time until the nowadays, which consist of about one thousand exhibits. Scientists of the museum always try to fill the museum's funds and collections. It is noted that methodology of the accumulation of material is based on primarily completing material of the most actual themes. The importance of the theme of data research is caused by need of investigation of Ukrainian diaspora role in the process of democratization and transformation of Ukraine, transferring of positive experience in the development of civil society, underlining of diaspora contribution to the economy and culture of our country, lobby of foreign and interior interests.

In general, the author notes the interest of the Ukrainian diaspora in promoting Ukrainian historical heritage. In its turn this is evidenced by hard work of the National Museum of Ukrainian History staff that carries out scientific work by completing and studying fund collection "Ukrainian Diaspora" regularly and fills the museum by interesting exhibits on this subject. This study of Ukrainian life in emigration contributes to the preservation of national identity, rapprochement and consolidation of Ukrainians worldwide.

**Key words:** National Museum of Ukrainian History, museum exhibit, Ukrainian diaspora.

**УДК 94 (477) «1914–1920»**

**Ольга Сухобокова,**  
кандидат історичних наук, доцент,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

#### **УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА США ТА УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

*Анотація.* У статті розглядається діяльність етнічних українців у США, спрямована на підтримку українських визвольних змагань під час Першої світової війни та повоєнного врегулювання на Паризькій мирній конференції. Увага акцентується на об'єднанні українських громадсько-політичних організацій в Сполучених Штатах заради допомоги історичній батьківщині, а також взаємодії української діаспори з владою та суспільством США, залученні їх до підтримки українського народу.

Тема досліджуваної проблематики зумовлена тим, наголошує дослідниця, що Перша світова війна стала важким випробуванням для українського народу – позбавленого власної державності, розділеного кордонами Російської та Австро-Угорської імперій, пригнобленого ними і, зрештою, змушеного воювати в їхніх військах на протилежних сторонах. Втягнутий у світову війну не зі своєї волі, український народ потребував матеріальної і фінансової допомоги, а також лобіювання національних інтересів перед владою найвпливовіших держав світу, на міжнародній арені. За цих обставин діяльність

*української діаспори у Північній Америці, зокрема у США, які зробили значний внесок у перемогу Антанти у Першій світовій війні та повоєнне врегулювання, потребує окремого розгляду. Поставлені автором завдання дозволяють максимально об'єктивно висвітлити обрану тематику публікації, розкрити стан наукової розробки цієї теми.*

**Ключові слова:** українська діаспора, США, Перша світова війна, українське питання.

Перша світова війна стала важким випробуванням для українського народу – позбавленого власної державності, розділеного кордонами Російської та Австро-Угорської імперій, пригнобленого ними і, зрештою, змушеного воювати в їхніх військах на протилежних сторонах. Так, до російської армії було мобілізовано від 3,5 до 4,5 млн українців, до австрійської – близько 300 тисяч. Територією України проходив Південно-Західний фронт довжиною понад 400 км, і таким чином від війни постраждали майже всі українці – і 25 млн наддніпрянців, і 6,5 млн українців Західної України [1, с. 79-80].

Втягнутий у світову війну не з своєї волі, український народ потребував матеріальної і фінансової допомоги, а також лобювання національних інтересів перед владою найвпливовіших держав світу, на міжнародній арені. За цих обставин діяльність української діаспори у Північній Америці, зокрема у США, які зробили значний внесок у перемогу Антанти у Першій світовій війні та повоєнне врегулювання, потребує окремого розгляду.

До початку війни українська громада США була досить чисельною (понад 500 тис.), мала свої осередки у великих містах, заснувала низку громадських організацій. При цьому важливо, що у США, де вже існували розвинуті традиції профспілкового руху й соціальної активності загалом, українські іммігранти одразу почали інтегруватися в американське суспільство. Їх активній політичній діяльності у роки Першої світової війни сприяли й значні зрушення у національній свідомості, що відбулися на початку ХХ ст. Переважно некваліфіковані, малоосвічені (часто – неграмотні) національно і соціально пригноблені на батьківщині іммігранти першої хвилі пройшли тут прискорений шлях національного та політичного самоусвідомлення.

При цьому іммігранти зберігали зв'язок із батьківщиною, та майже всі (крім вихідців із Закарпаття та Лемківщини, які створили окремі організації) брали активну участь в українському громадському житті у США. Сукупність цих факторів обумовила активну громадсько-політичну діяльність української громади США у роки Першої світової війни та вивело її на вищий рівень – консолідації, інституалізації, спроб діалогу з американським суспільством та вищою владою задля лобювання національних інтересів [11].

Ще до початку Першої світової війни українці США привернули увагу до себе та свого народу в контексті відзначення столітнього ювілею Тараса Шевченка. Позаяк російський царат заборонив його відзначення в Україні, іммігранти взяли на себе відстоювання права українського народу на вшанування свого пророка. У березні 1914 р. керівництво найбільшої та найвпливовішої на той час української громадської організації в США – Українського народного союзу (далі – УНС) – звернулося до президента В. Вільсона з роз'ясненням важливості відзначення цієї дати для всього українського народу та з проханням висловити протест Російській імперії [8, с. 148-149]. У такий спосіб українській громаді вдалося не лише заявити про свою позицію з національної проблеми, яка на пряму не зачіпала інтереси

американського суспільства, але і домогтися бажаної реакції Білого дому – протест був направлений до Санкт-Петербурга.

Натхненні успіхом УНС та його друкований орган «Свобода» розгорнули потужну інформаційну кампанію з популяризації творів Т. Шевченка, а відтак – привернення уваги до проблем українського народу. З допомогою місцевих українських громад вони організовували урочистості в різних містах США, а наприкінці травня 1914 р. у Нью-Йорку було проведено демонстрацію однією з центральних вулиць – П'ятою авеню – та концерт у Вебстер-холі [8, с. 149].

З початком Першої світової війни українці США, так само як національно свідомі українська інтелігенція в Російській та Австро-Угорській імперіях, значно активізувалися. Проте, на відміну від дискусії в Україні, яка характеризувалася різними позиціями (від автономістських і самостійницьких до готовності воювати за інтереси тієї чи іншої імперії), українська громада США розглядала війну як шанс для українського народу стати вільним. Зокрема, «Свобода» 6 серпня 1914 р. заявляла: «Нехай живуть вільні, свободні, самостійні слов'янські народи, а між ними й український. Україною прагнуть оволодіти як Росія, так і Польща, але і від одної, і від другої ми зазнали тільки рабства. Ми не зацікавлені в слов'янській єдності» [8, с. 149]. Звісно, позиція української громади в США не була монолітною: в ній існували різні, навіть протилежні політичні настрої. Але зі сторічної відстані вона виглядає більш консолідованою, ніж позиція роз'єднаних державними, ідеологічними, культурними та іншими бар'єрами українців на українських етнічних землях.

УНС та «Свобода» одними з перших почали організовувати боротьбу американських українців за незалежність України. 10 вересня 1914 р. конвенція УНС заснувала Українську народну раду. Сформулювавши свою головну мету як «боротьба за незалежність України», рада звернулася до всіх американських українців із закликом шляхом пожертв утворити Фонд визволення України для організації політичних акцій, допомоги військовополоненим українцям та підготовки української сторони до майбутньої мирної конференції по завершенні війни.

Відповідну інформаційну кампанію проводив створений при УНС і Українській народній раді Український інформаційний центр, який друкував і поширював спеціальну літературу. Зокрема, брошури «Україна» Б. Сендза, «Меморандум з українського питання в його національному аспекті» Я. Федорчука, «Росія, Польща і Україна» Г. Стефана, «Російська змова з метою захоплення Галичини (Австрійської Русі)» В. Степанковського тощо. В 1915 р. в Нью-Йорку вийшла англійська збірка «Прагнення України до незалежності. Вимога справедливості тридцяти п'яти мільйонів», яка містила статті українських (М. Грушевський, Л. Цегельський, В. Дорошенко) та європейських (К. Летнер, О. Хетш, Е. Беркман) авторів про український рух в Австро-Угорській та Російській імперіях.

«Наші брати творять історію кров'ю і залізом, а кожен з нас мусить також приложити свою помічну руку із далекої чужини, – закликала «Свобода» долучитися до збору коштів Фондом визволення України. – За залізо даймо золото, за кров даймо наше співчуття і любов» [8, с. 150]. Завдяки злагожденій діяльності американських українців, об'єднаних у 150 комітетів і 1000 різних організацій на чолі з Українською радою, протягом року було зібрано від 21,5 до 25 тис. доларів [2, с. 8; 8, с. 151-152]. Тоді ж, влітку 1915 р., кошти було відправлено до м. Львова,

а наприкінці 1916 р. – ще 50 тис. доларів [2, с. 8]. Цією акцією зі збору пожертв було започатковано низку аналогічних кампаній української діаспори у Північній Америці, спрямованих на допомогу Україні та українцям у найкритичніші періоди.

У зв'язку зі зростанням сподівань на здобуття Україною незалежності протягом першого року війни загальне визнання отримала думка про необхідність створення єдиного органу, який би представляв всю українську громаду США та координував її діяльність. Цю ініціативу підтримували і представники українського національного руху з західноукраїнських земель, які співпрацювали з американськими українцями. Зокрема, активною й успішною тут була діяльність представника львівської Української загальної ради у США С. Демидчука [8, с. 152]. Зауважимо, що абсолютну більшість в українській громаді США становили вихідці саме із Західної України: на 1905 р. – 97% всіх українців в Америці. Лише з Галичини за 1900–1907 рр. переселилося 113,7 тис. осіб, а із Закарпаття – 81,4 тис. [4, с. 108; 5, с. 29]. Цілком закономірно, це визначало настрої та вектор політичної діяльності української громади у США. Так, від самого початку на прикладі матеріалів «Свободи» можна простежити різко негативне ставлення до Російської імперії, і натомість лояльне – до Австро-Угорщини.

Внаслідок річної підготовчої роботи провідні українські організації США – УНС, Український робітничий союз та інші – 30-31 жовтня 1915 р. провели у Нью-Йорку Перший український сейм у Америці. Його учасниками стали 295 делегатів від 457 українських місцевих громадських організацій різних штатів, засвідчивши волю українців до координації своєї подальшої діяльності.

Головною темою обговорення була ситуація у «Великій Україні», що добре відображають назви виступів. Так, М. Січинський виступив із доповіддю «Змагання України до волі», С. Демидчук з рефератом «1914/1915 рік на австрійській Україні», М. Байдюк – «Російська Україна в теперішнім часі», В. Лотоцький – «Становище (тобто ставлення – О. С.) американських українців до європейської війни» [6, с. 39]. Принципово важливо, що вже тоді, до початку Української революції, делегати сейму сформулювали, по суті, програмні вимоги українського національно-визвольного руху: створення Української республіки на демократичних принципах та проведення докорінних аграрних реформ. На випадок неможливості створення національної республіки, планувалося підтримувати боротьбу за українську автономію у складі реформованих Росії та Австрії.

Серед резолюцій сейму було звернення до президента США з проханням проголосити на майбутній мирній конференції принцип права кожного народу на самовизначення і суверенітет на своїй землі. Значення цієї відозви неможливо переоцінити, адже в той час В. Вільсон та його адміністрація демонстрували неухильне дотримання доктрини ізоляціонізму, яка з кінця XVIII ст. визначала зовнішню політику США, і позірно заявляли про небажання втручатися у європейські справи – саме так на даному етапі розцінювалася війна. До того ж поняття «українське питання» і «Україна» у даний період були для офіційного Вашингтона «terra incognita» [13, с. 8].

Основним результатом Першого українського сейму стало створення єдиного органу для координації діяльності української громади – Федерації українців у Злучених Державах. До її ексекютивного (виконавчого) комітету ввійшли авторитетні українські громадські діячі І. Ардан, І. Артамович, М. Байдюк, Ж. Бачинський, І. Борадайкевич, Є. Василенко, Л. Весоловський, С. Гладкий, Н. Гриневецька, С. Гриневецький, П. Задорецький, Д. Капітула, В. Лотоцький,

В. Малевич, В. Момрик, Е. Рев'юк, О. Стеткевич, Ю. Хиляк, І. Чорний, С. Ядловський [8, с. 154]. Очолив Федерацію керівник Передсеймового (організаційного) комітету В. Сіменович – лікар та громадський діяч з Чикаго, відомий своєю активною культурно-просвітницькою роботою. Секретарем став М. Січинський – найпопулярніший діяч серед українців соціалістичного спрямування, ініціатор їх об'єднання в Українську федерацію соціалістичної партії (1915 р.).

Відповідно до постанов сейму головним завданням Федерації стала підтримка боротьби за самовизначення України – моральна, політична, фінансова. Важливим напрямком діяльності стала й культурно-просвітницька діяльність (організація вечірніх шкіл, спеціальних курсів, лекторіїв, клубів тощо), спрямована на підвищення рівня освіти українських іммігрантів в США та кристалізації їхнього національно-політичного світогляду. Значну роль у цьому відігравали провідні українські часописи «Америка», «Народна воля», «Свобода», «Народне слово» та ін. Так, у низці статей «Свобода» аналізувала геополітичне становище та економічний потенціал України, розповідала про її історію, культурні надбання і традиції, про українців у Північній Америці як частину українського народу. Центральне місце належало подіям в Україні, сприйняттю українцями війни як боротьби імперій за панування над слов'янами, акцентувалася увага на порівняно кращому становищі українців у складі Австро-Угорщини, баченню українцями повоєнного устрою, який би гарантував їм право на самовизначення або, принаймні, на широку автономію [8, с. 155-157].

На окрему увагу заслуговує діяльність у цей час досить популярних серед української громади США товариств, заснованих на ідеях українського стрілецтва – «Січ» і «Сокіл». У березні 1916 р. було створене товариство «Українські Січові Стрільці», а восени того ж року – Січова організація українців Америки, які морально та матеріально підтримували легіон Українських січових стрільців [2, с. 8].

Попри консолідовану принципову позицію організацій – членів Федерації щодо допомоги Україні, у 1916 р. в ній відбувся розкол. Тут, як і в українській громаді США загалом, проявилось розмежування за ідеологічною ознакою. Праве крило на чолі з С. Демидчуком, пов'язане з місцевими консервативними організаціями, католицькою церквою та Українською загальною радою у м. Львові, виступило за підтримку у війні Австрії. Решта проводу Федерації на чолі з її секретарем підтримували протилежну позицію, орієнтуючись на проантантівську орієнтацію США. Зауважимо, що тоді соціалістичні організації у Північній Америці мали неабияку підтримку українців, що відповідало й тенденціям політичного життя «Великої України». Навіть найбільші організації соціального страхування, в тому числі й УНС, ще до війни демонстрували «виразні ліві нахили» [6, с. 38-39].

Конфлікт розгортався виключно у рамках внутрішньої дискусії у Федерації, доки існували протиріччя між її провідною силою – УНС – та Українською католицькою церквою і близькими до неї організаціями, що відмежувалися від Федерації. Але після зміни очільника Української католицької церкви та налагодження з нею співпраці, 16 жовтня 1916 р. УНС вийшов з Федерації під приводом поширення у ній соціалістичних настроїв. Відтак на протигагу Федерації УНС, католицьке об'єднання «Провидіння» та Українська католицька церква створили альтернативну центральну організацію українців у США – Український

альянс Америки на чолі з П. Понятишином, керівником Української католицької церкви [6, с. 39]. Тим часом у Федерації провід цілком опинився у руках Української федерації соціалістичної партії.

Незважаючи на конкуренцію організацій та взаємну (переважно неконструктивну) критику в пресі, обидві діяли в інтересах української громади та історичної батьківщини. Так, завдяки наполяганням Альянсу конгресмен від штату Нью-Джерсі, демократ Джеймс А. Гамміл 24 січня 1917 р. подав на розгляд обох палат резолюцію про підтримку українського народу у війні. 22 лютого вона була схвалена, і після підписання президентом 2 березня набула чинності [8, с. 158]. Її хоча резолюція не містила чіткої позиції щодо політичного статусу України, її значення важко переоцінити, позаяк це була перша офіційна заява конгресу та президента США щодо українського народу.

Так само важливе значення мало проголошення В. Вільсоном 21 квітня 1917 р. спеціальним днем, коли громадяни США могли «висловити свою симпатію знедоленим русинам (українцям) у країнах, що воюють, шляхом здійснення благодійних внесків», які мали бути передані Американському червоному хресту [6, с. 40]. В «Український день» Федерація і Альянс загалом зібрали 85 тис. доларів на підтримку українців, що воювали на фронтах світової війни [6, с. 38-39]. Оскільки США вже виступали боці Антанти, гроші відіслали до Києва, Українській Центральній Раді. Цього разу – 22 тис. доларів, що становило 100 тис. рублів [8, с. 158].

Користуючись здобутою увагою суспільства і влади Сполучених Штатів, Альянс ініціював звернення до президента США щодо звільнення митрополита А. Шептицького (з російською окупацією Галичини його було вислано до монастиря у Суздаль, а багатьох українських греко-католицьких священиків – ув'язнено) та закликав Тимчасовий уряд сприяти суверенності України [2, с. 8].

Офіційний вступ США у війну (6 квітня 1917 р.) на боці Антанти вплинув і на українську громаду. З початком призову етнічних українців до армії та відправки до спеціальних таборів тих із них, хто відмовлявся воювати проти Австрії і її союзників, позиція УНС кардинально змінилася [8, с. 162]. Особливо виразно це проявилось під час його 14-ї конвенції в Гарисбурзі 22-27 жовтня 1917 р. Корелюючи свою позицію із подіями в Україні, делегати висловили підтримку Українській Центральній Раді, Генеральному секретаріату, особисто М. Грушевському, а також ухвалили рішення надіслати В. Вільсону листа «з проханням про його особисте втручання з метою справедливого вирішення прагнень українського народу» [8, с. 170]. Звернення супроводжувалося проведенням інформаційних акцій, колективними листами до президента і конгресу. Друкований орган УНС теж змінив риторичку, заохочуючи ЦР до здобуття автономії. Зокрема, вітаючи III Універсал ЦР і проголошення УНР, «Свобода», яка ще 1914 р. стояла на позиції незалежності України, висловила сподівання, що зрештою вона ввійде до федерації з Росією [8, с. 176].

Очевидно, еволюція позиції УНС – а отже, і значної частини американських українців, об'єднаних навколо нього, – пояснюється не кардинальною зміною політичних поглядів чи відходом від стратегічної мети – створення незалежної української держави. Йдеться про співвідношення позиції проводу американських українців та ситуації в Україні, де на той час переважало прагнення до автономії в складі Російської федерації, та політикою США. На переконання дослідників, США відносили Україну до «зони байдужості», розглядаючи «українське питання»

як складову ситуації в Росії. Як зауважував авторитетний фахівець з політики США щодо України Є. Камінський, «навіть у програмних заявах В. Вільсона, сповнених прихильності до національного самовизначення народів, «українському питанню» окремого місця не знайшлося. У ставленні Вільсона до УНР переважила нехоть ускладнювати політичний вибір для Америки. Існували побоювання, що неточно обраний пріоритет призведе до небажаного конфлікту з Росією. Звідси й коливання щодо напрямів і суті російської політики» [7].

Внаслідок проголошення УНР та успішних інформаційних акцій української діаспори інтерес до України у Вашингтоні дещо зріс (показово, що про проголошення УНР повідомила навіть «New York Times», що майже не згадувала про події в Україні). Втім інтерес з'явився і до інших національних складових Російської імперії, які розглядалися як центри антибільшовицької боротьби і сила, що могла утримати східний фронт проти Німеччини. Наслідком стало переведення з Москви до Києва консула США Д. Дженкінса (до того, з вересня 1917 р. у Києві був лише один американець – Е. Гілд). Попри підтримку ідеї української незалежності деякими дипломатами та військовими (наприклад, послом США в Росії Д. Френсісом і військовим представником США в Румунії Ятсом) цього було недостатньо, аби здійснювати тиск на Білий дім. Тим більше такою підтримкою вже заручилася польська діаспора, інтереси якої явно суперечили українським.

Для ефективнішого лобювання українських інтересів та налагодження взаємодії із вищою владою США на початку 1918 р. Альянс заснував у Вашингтоні Українське інформгентство. Прикметно, що воно розмістилося у самому Капітолії – у канцелярії лояльного до українців конгресмена Гаміла [8, с. 178]. В майбутньому українська діаспора США скористається цим досвідом і в період холодної війни знову створить у Вашингтоні своє інформбюро для лобювання незалежності України.

У контексті вирішення українського питання окремим етапом діяльності української громади США можна вважати період після оприлюднення «Чотирнадцяти пунктів» В. Вільсона 8 січня 1918 р. Проголошуючи право націй на самовизначення і принцип проведення державних кордонів у Європі відповідно до національних, вони об'єктивно відповідали інтересам українців. Та через наголос на федералізації Сходу Європи і особливо – заклик до створення Польської держави, українці сприйняли їх неоднозначно. Надто, з огляду на агресивну політику Польщі щодо західноукраїнських земель.

Логічним наслідком стало проведення українською діаспорою низки інформаційно-пропагандистських кампаній проти дій Польщі, зокрема всеамериканських акцій протесту (червень 1918 р.), низка відповідних звернень до Білого дому. Для ознайомлення американського суспільства та політикуму з українським питанням серед іншого у квітні 1918 р. Альянс видав перше (і єдине) число англomовного часопису «Україна. Місячний огляд українських справ і проблем Східної Європи», який у доступній для загалу формі роз'яснював сутність та мету українського національно-визвольного руху у контексті подій на Сході Європи. Журнал містив статті «Еволюція українського питання», «Українська центральна рада, її організація та політика», «Політичні партії в Україні», «Міжнародне становище України», «Територія українського народу, етнографічні межі і українське населення», «Українці та московити», «Короткий огляд української історії» тощо, а також підбірку мап та ілюстрацій [6, с. 40].

Завдяки підтримці конгресмена Дж. Гаміла і активній роботі Українського інформагентства представники української громади мали зустрічі з іншими конгресменами, представниками держдепу – фахівцями зі східноєвропейських справ, навіть з держсекретарем Р. Лансінгом у липні 1918 р. 29 серпня 1918 р. делегація Альянсу взяла участь у слуханнях комітету сенату із закордонних справ, доповідаючи про ситуацію в Україні [8, с. 178, 181]. Проте це не дало бажаного результату. Керуючись передусім власними стратегічними інтересами у регіоні, покладаючись на довільні тлумачення ситуації розвідслужбами та дипломатами, держдепартамент США орієнтувався на збереження єдності Росії, а Україну й далі сприймав як її невід’ємну складову [13, с. 15, 8]. Крім того, більшість ініціатив української діаспори, спрямованих на здобуття підтримки України владою США, знецінювалася через відсутність чіткої політичної лінії щодо США та країн Антанти і Центральної Ради, і Директорії. Навіть найбільші успіхи у популяризації України, як то «Український день» чи заяви американських конгресменів, що українці є «зразком нового народу», «забутою расою», нацією, настільки ж визначеною, як і поляки, росіяни чи болгари» (що теоретично могло б стати основою для здобуття значно більшої підтримки США), не отримали належної реакції в Україні [7].

Комп’єнське перемир’я 11 листопада 1918 р. і початок підготовки мирних переговорів сприймалися українськими організаціями США як ще один шанс на вирішення українського питання. На тлі цього сподівання відбулося їхнє згуртування навколо Українського народного комітету – так з 18 листопада 1918 р. називався Альянс. 16-17 січня 1919 р. з’їзд оновленої організації на чолі з П. Понятишиним ухвалив рішення про підтримку миротворчої політики США і засудив окупацію Східної Галичини Польщею. Було вирішено звернутися до президента Вільсона з закликом виступити на Паризькій мирній конференції «оборонцем прав українського народу», а також організувати участь у ній представників УНР та ЗУНР. Наголошувалося, що утворення ЗУНР стало реалізацією проголошеного В. Вільсоном принципу самовизначення народів Австро-Угорської імперії, і що керівництво ЗУНР на чолі з Є. Петрушевичем і К. Левицьким сподівається на підтримку демократичних країн Заходу, передусім США [2, с. 9-10; 8, с. 179]. Це чітко кореспондувалося із зовнішньою політикою самої ЗУНР, яка, посилаючись на «Чотирнадцять пунктів», у листопаді-грудні 1918 р. розсилала ноти з повідомленням про утворення незалежної держави і польську агресію проти неї [10, с. 104].

Паралельно комітет намагався розгорнути діяльність і в Європі. На Паризькій мирній конференції (січень 1919 – січень 1920 рр.) його представляли конгресмен Дж. Гаміл та член Українського комітету К. Білик. Діючи у порозумінні із представниками українців Канади та в інтересах делегацій УНР і ЗУНР, вони намагалися переконати країни Антанти підтримати український народ. Представники діаспори брали активну участь у дискусіях та сприяли організації зустрічей делегацій УНР і ЗУНР з впливовими діячами США і Канади. Їм навіть вдалося влаштувати 13 травня 1919 р. неофіційну зустріч представників УНР і ЗУНР Г. Сидоренка і В. Панейка із впливовим радником В. Вільсона полковником Е. Гаузом.

Завдяки контактам К. Білика і Дж. Гаміла з експертами, які готували доповідні записки В. Вільсону і Д. Ллойд Джорджу, лідери США і Великобританії інколи виявляли прихильність до української справи. Водночас протягом переговорів вони



отримали сотні листів і телеграм від українців із США та Канади, які вимагали визнати незалежність України. Ймовірно, це теж спонукало В. Вільсона дискутувати з палким прихильником «Великої Польщі» прем'єр-міністром Франції Ж. Клемансо, під тиском якого конференція дозволила Польщі тимчасово окупувати територію ЗУНР [2, с. 11; 3, с. 31-32].

Проте геополітичні інтереси провідних держав Антанти та розуміння (точніше – нерозуміння) ними українського питання робили всі ці спроби української діаспори марними. США послідовно відстоювали територіальну цілісність Великоросії та входження Галичини до Польщі. Навіть висновки створеної В. Вільсоном аналітичної групи «інквайєрі» про об'єктивну неминучість незалежності «неросійських національностей», необхідність підтримки суверенітету УНР, включно зі Східною Галичиною та Кримом, не спричинилися до перегляду офіційної позиції США [7]. Цим пояснюється і те, що подана Дж. Гамілом напередодні конференції резолюція про визнання суверенітету України не була підтримана конгресом. Без уваги залишився і меморандум щодо українського питання, вручений представниками Українського комітету В. Вільсону перед його від'їздом до Франції [2, с. 10]. Зрештою до червня 1919 р. позиція самого В. Вільсона наблизилася до позиції Ж. Клемансо, позаяк в умовах відступу Колчака, окупації Червоною армією майже всієї України та слабкості Директорії лише Польща здавалася спроможною протидіяти поширенню більшовизму в Європі.

Тим часом представники України не отримали офіційного статусу учасника Паризької мирної конференції і діяли лише в її кулуарах (причому часто не узгоджено, без чітких інструкцій) [12, с. 153-161]. УНР розглядалася організаторами конференції як складова «російського комплексу», а проблема приналежності західноукраїнських земель вирішувалася крізь призму питань щодо країн колишньої Австро-Угорської монархії [13, с. 10]. При цьому навіть напередодні конференції Директорія заявляла про свій нейтралітет у зовнішній політиці, фактично самоусунувшись від активної участі в повоєнному врегулюванні [7]. Позиції української сторони ослаблювали і серйозні розбіжності між проводом ЗУНР та Директорією, які з підписанням Варшавського договору цілком унеможливили їхню співпрацю.

Ставлення до українського питання учасників конференції засвідчили рішення, ухвалені 25 червня – 15 липня 1919 р.: Польща отримала дозвіл тимчасово окупувати Східну Галичину до р. Збруч, О. Колчак був визнаний головою уряду майбутньої єдиної Росії, а держсекретар США Р. Лансінг повідомив представників УНР А. Марголіна і Т. Окуневського про вимогу Вашингтона до Директорії безумовно визнати його зверхність [13, с. 11]. Незважаючи на певні корективи цих рішень у зв'язку із захопленням більшовиками значної частини України, магістральна лінія країн-переможниць в українському питанні залишилася незмінною. У звіті про свою дипломатичну місію К. Білик резюмував рішення світової демократії щодо України: у Наддніпрянщині визнано владу більшовиків, Північна Буковина ввійшла до складу Румунії, Закарпаття – до Чехо-Словацької республіки. Однак, на його думку, ще залишалася надія на позитивне вирішення проблеми окупованої Польщею Галичини [8, с. 179]. Як з часом з'ясувалося, і це сподівання було марним: попри всі зусилля і галичан, і української діаспори у США 14 березня 1923 р. Рада послів Антанти прийняла рішення віддати Східну Галичину Польщі без проведення плебісциту, як планувалося раніше.

Отже, умовну програму-максимум української громади США, сформульовану у «Свободі» 1914 р. як незалежність України, досягти не вдалося. Фатальне поєднання несприятливих для УНР ситуації на міжнародній арені й політики США щодо Східної Європи не дозволило українській діаспорі здобути належний вплив на вищу владу США. Яскравим прикладом стало фактичне ігнорування направленої до США дипломатичної місії УНР на чолі з Ю. Бачинським (серпень 1919 – грудень 1920 рр.) – через невизнання УНР та української місії він не міг офіційно звертатися до держдепартаменту, – а також провал спроби внести до конгресу резолюцію про визнання України на початку лютого 1920 р. [10, с. 56, 90-94].

Та навіть після провалу місії Ю. Бачинського (який, орієнтуючись на місцевих соціалістів, не зміг порозумітися із Українським комітетом) і фіаско українських дипломатів на Паризькій мирній конференції, незважаючи на невизнання УНР офіційним Вашингтоном, комітет все ж наполягав на необхідності створення у США посольства та генерального консульства України. Окрім збільшення шансів на визнання України у перспективі, це мало суто практичну мету. По-перше, тисячі етнічних українців потребували вирішення тих чи інших проблем, зокрема і репатріації. По-друге, консульство могло б стати «гарним джерелом для українського державного скарбу»: з огляду на різницю курсу долара в США та Європі, отримана за послуги валюта могла б суттєво допомогти українській місії в Європі [9, с. 75].

Відлунням подій зими 1919–1920 рр. в Україні і навколо неї на міжнародній арені стало ще більше розмежування політичних сил та всієї української громади в США на «більшевицький» та «антибільшевицький» табори. Не вдаючись у з'ясування, який з них мав рацію, зауважимо, що «антибільшевицька» політика Українського комітету мала більшу підтримку з огляду на чисельну перевагу серед американських українців вихідців із західноукраїнських земель [9, с. 74]. Водночас не до кінця зрозуміла ситуація в Україні, особливо союз С. Петлюри з поляками та успіх більшовиків у війні з ними, спричинила відхід американських українців від настанов на незалежність України. Навіть «Свобода», яка досі послідовно відстоювала позицію правих сил, заявила, що єдиним засобом запобігти контрреволюції в Україні є «пристати до єдиного революційного фронту большевицького» [8, с. 181].

Таким чином, протягом Першої світової війни українська громада США докладала всіх зусиль для надання моральної, політичної та матеріальної допомоги своїй історичній батьківщині та співвітчизникам. Саме це було пріоритетом усіх громадських, політичних та релігійних організацій етнічних українців у США, а також їхніх центральних об'єднань, створених у роки війни, – Української народної ради, Федерації українців у Злучених Державах, Українського альянсу Америки (Українського національного комітету). З їх утворенням українці США почали здійснювати спроби впливати на формування суспільної думки та на вищу владу країни. Лише це відкривало перспективу вирішення українського питання на міжнародній арені. Втім внаслідок дії об'єктивних та суб'єктивних обставин, цей почин української громади був реалізований лише через кілька десятиліть.

#### Література

1. Віднянський С. В. Перша світова війна як прояв кризи європейської цивілізації та її вплив на народи Центрально-Східної Європи / С. В. Віднянський // Велика війна 1914–1918 рр. і Україна: У 2 кн. – Кн. 1. Історичні нариси / Упорядн. О. Реєнт; Ред. кол.: В. А. Смолій, Г. В. Борзяк, В. С. Великочий та ін. – К.: ТОВ «Видавництво «Кліо»», 2014. – С. 62-80.

2. Гуцал П. З. Українська еміграція Канади і США та національно-визвольний рух на західноукраїнських землях (1914–1923): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 – історія України / П. З. Гуцал; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, НАН України. – Львів, 2005. – 20 с.
3. Дацків І. Діяльність зовнішньополітичної служби Західно-Української народної республіки у 1918–1923 роках / І. Дацків // Мандрівець. – 2011. – Вип. 4. – С. 30-33.
4. Євтух В., Трошинський В., Попок А. Закордонне українство. Навчальний посібник / Володимир Євтух, Володимир Трошинський, Андрій Попок. – К.: ВІК, 2005. – 308 с.
5. Зарубіжні українці / кол. автор.: С. Ю. Лазебник (керівник), Л. О. Лещенко, Ю. І. Макар та ін. – К.: Вид-во «Україна», 1991. – 251 с.
6. Історія української іміграції в Америці. Збереження культурної спадщини / М. Куропась. – Нью-Йорк: б. в., 1984. – 101 с.
7. Камінський Є. Україна у зовнішньополітичних доктринах США / Є. Камінський // Українська державність у ХХ ст. (історико-політологічний аналіз). – К.: Політична думка, 1996. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/ukrxx/r14.htm>.
8. Куропась М. Українсько-американська твердиня: перші сто років Українського Народного Союзу: монографія / Мирон Б. Куропась. – Острог-Чикаго: Вид-во «Острозька академія». – 682 с.
9. Лист управи Українського народного комітету в США голові української місії в Парижі М. Тишкевичу. 10 червня 1920 р. // Українська політична еміграція 1919–1945: Документи і матеріали / Кол. упоряд.: В. С. Лозицький (керівник), О. В. Бажан, С. І. Власенко, А. В. Кентій. – К.: Парламентське вид-во, 2008. – С. 73-76.
10. Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923): монографія / О. Павлюк. – К.: Вид. дім «KM Academia», 1996. – 188 с.
11. Сухобокова О. Вплив Першої світової війни на консолідацію української діаспори США / О. Сухобокова // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. – 2014. – Вип. 4 (122). – С. 51-54.
12. Тишкевич Р. Українські дипломати на Паризькій мирній конференції / Р. Тишкевич // Український історичний збірник. – 2013. – Вип. 16. – С. 147-161.
13. Шамраєва В. М. Міжнародні відносини УНР доби Директорії: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 – всесвітня історія / В. М. Шамраєва; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2003. – 20 с.

**Olga Sukhobokova**, Ph.D. in History, Associate Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

#### **UKRAINIAN COMMUNITY IN THE UNITED STATES AND THE UKRAINIAN QUESTION DURING THE FIRST WORLD WAR**

***Abstract.** The article discusses the activities of ethnic Ukrainians in the United States, directed at solving the Ukrainian question at the time of the First World War and the postwar settlement in the Paris Peace Conference. The attention is focused on uniting Ukrainian social and political organizations in the United States to help their historical homeland and interaction between the Ukrainian diaspora and the US government and society, involving them to help the Ukrainian people.*

*The author stresses that the theme of data research is conditioned by difficult test for the Ukrainian nation during the First World War. Ukrainians were deprived of their own state, were divided by border of Russian and Austro-Hungarian empires which oppressed them and eventually forced to fight in their armies on opposite sides. The Ukrainian nation, that was involved in the World War not with its will, needed material and financial assistance, and lobby of national interests among the authorities of the most influential countries in the world on the international arena. In these circumstances, the activity of the Ukrainian diaspora in North America, particularly in the USA, that have made a significant contribution to the Entente victory in the World War I and to the postwar settlement, requires special consideration. Author's tasks allow to illuminate chosen theme of the publication objectively and to reveal the development of scientific research in this field.*

**Key words:** Ukrainian diaspora, the United States, the First World War.